

2 Karaktärisering av begravningsplatsen

Vägen genom Sandsjö från nordväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-09.

2.1 Begravningsplatsens närmiljö

Sandsjö by är belägen i anslutning till väg 310 mellan Västbacka och Hamra. Byn befolkades av svedjefinnar redan 1622 och orten kom sedermera att växa fram till ett betydande samhälle med närmare 100 innevånare när den var som störst kring sekelskiftet 1900. I Sandsjö fanns både skola och affär, men de är båda nedlagda sedan länge då orten, i likhet med de flesta andra skogsbyar i dessa trakter, har förlorat många innevånare efter 1900-talets mitt och skogsbruket i allt högre grad har mekaniserats. Byn har långsträckt form och sträcker sig en dryg kilometer längs den gamla vägen till Tandsjöborg, som samtidigt stiger kraftigt. Bebyggelsen präglas av en- och tvåvåningshus i trä från 1900-talets första hälft samt friliggande villor från mitten av seklet.

Mitt i byn, alldeles intill vägen och i närheten av bebyggelsen ligger Sandsjö bys begravningsplats och förutom vägen omges den av kuperad gräsbevuxen mark med björk, gran och lövsly samt enstaka tallar.

Sandsjö begravningsplats från söder. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-09.

2.2 Begravningsplatsen

Begravningsplatsen togs sannolikt i bruk i juni 1843, då den tidigaste begravningen i Sandsjö i kyrkböckerna finns omnämnd. Begravningsplatsen lär ha använts kontinuerligt fram till 1920-talets slut eller 1930-talets början, men därefter upphörde gravsättningarna. År 1920 omtalades att begravningsplatsens placering var dålig och under 1940-talets slut fördes också diskussioner huruvida den skulle flyttas, i samband med att den byggdes om. Möjligen var det vid denna ombyggnad som begravningsplatsen höjdes till dagens nivå och fick sin nuvarande utformning och vegetation. År 1990 togs begravningsplatsen åter i bruk då en gravsättning skedde samt en gravsten restes på platsen. I samma grav har därefter ytterligare en person gravsatts, men efter detta har inga nya gravsättningar utförts i Sandsjö.

Begravningsplatsen har rektangulär form och ligger på en utfylld plåtå med branta sidor med en invändig kvadratisk yta av cirka 16 gånger 16 meter. Kyrkogården omgärdas av en klippt tät granhäck med björkar planterade på regelbundna avstånd i granhäcken. På begravningsplatsens sydvästra sida finns en centralt placerad öppning mot vägen genom byn, med två åttkantiga stolpar av trä och däremellan två trägrindar, allt målat i vit färg. Marken är täckt av gräs med inslag av mossa och delas upp av grusade gångar i form

Sandsjö begravningsplats från norr. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-09.

Sandsjö begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

av ett kors, men där den gång som leder in på begravningsplatsen från grinden är dubbelt så bred som den gång som går på andra lednen. I slutet av den breda gången står ett cirka 4,5 meter högt svartmålat träkors, placerat mitt för grinden. Framför korset finns en fristående blomsterlåda av trä som utgör den enda allmänna utsmyckningen på kyrkogården.

Sandsjö begravningsplats från sydost. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-08-17.

Begravningsplatsens två gravvårdar återfinns på var sida om det höga träkors. På den nordvästra sidan ligger en stående sten med stenram runt en liten planteringsyta. Stenen har skogsmotiv. Sydost om träkors finns ett litet vitmålat träkors uppsatt efter år 2003.

2.3 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Sandsjö bys begravningsplats är en av de äldsta begravningsplatserna inom den del av Orsa finnmark som hör till Gävleborgs län. Begravningsplatsen har dock förändrats under 1940-talet, men den präglas ändå av den enkelhet och värdighet som utmärker alla begravningsplatserna inom Orsa finnmark. Granhäcken och björkarna ingick i 1940-talets omdaning och begravningsplatsen fick genom detta en för tiden typiskt prägel. Till skillnad från de övriga begravningsplatserna ligger Sandsjö begravningsplats inte på en höjd och den omges idag av byns bebyggelse. Det är värdefullt för byn att begravningsplatsen åter kommit i bruk, då traditionen med lokala begravingar därmed kan upprätthållas.

Sandsjö begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av begravningsplatsen:

- Begravningsplatsens enkelhet vad gäller omgärdning, utsmyckning och vegetation.
- Björkarna och granhäcken kring begravningsplatsen.
- Gravvårdarna är relativt enkla till sin utformning, en av sten och ett vitmålat träkors.
- De korsformade grusgångarna.

2.4 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Almeflo, Marianne. *Skogskyrkogårdarna i Hamra*. Internetmaterial på Färila kyrkliga samfällighets hemsida (Även publicerat i pappersupplagan av Tornugglan av Mellanljusningens sommarnummer 2000).

Frank, Markus. Präst i Färila kyrkliga samfällighet. (Muntliga uppgifter).

Gagge, Carl Magnus. *Vårdåtgärder vid Ödekyrkogårdar i Los hamra pastorat*, Läns museet Gävleborg 1986. (Besiktningsprotokoll och foton).

Gustavsson, Ingemar. Orsa. f.d. skogvaktare inom Orsa besparingsskog. (Muntliga uppgifter, 2003-10-09).

Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle, ritningar och tillhörande beskrivningar.

Los kyrkoarkiv, Kyrkostämmoprotokoll och visitationsprotokoll.

Läns museet Gävleborg, ärendearkiv.

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv.

Sjögren, Karin. Vaktmästare inom Hamradelen av Los-Hamra socken. (Muntliga uppgifter 2003-10-10).

Inventeringsdatum 2003-10-09 och 2005-08-17.

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.